אגרות הראי"ה - כרך ב' - אגרת ת

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב כסלו תרע"ב - יפו
נמען: לשכת 'המזרחי' בהמבורג

על הטענה שיש לעקור עצים שניטעו בשביעית: כנראה מדובר ביער הרצל, שניטע בשביעית בידי פועלים עבריים, נגד גבולות ההיתר. ההיתר נועד רק לקיום הישוב: מלאכות דאורייתא בידי נכרים, וכך נשמרה שביעית של תורה. נטיעות חדשות לא הותרו, אף שלפי הרמב"ם נטיעה ביחורים היא מדרבנן (שבת הארץ; בראשית רבה טו). אין כוח לחייב עקירה. על שביעית בשל גויים: קרקעות 'מירי' הן כאריסות, ובצירוף המכירה סומכים בשעת הדחק.

עיקרי הדברים

- נטיעת יער הרצל בשביעית - נגד ההיתר.
- גבולות ההיתר.
- נטיעה - מדרבנן לפי הרמב"ם.
- אין חיוב לעקור.
- אדמת מירי.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב כסלו תרע"ב[4].

לכבוד לשכת המרכז להפדרציה המזרחית בהמבורג, [מרכז תנועת "המזרחי", שישב אז בהמבורג] שלו'[5] וברכה.

מכתבם הנכבד מאד מיום ה' דנא קבלתי. וע"ד[6] אשר העירו רבים את כבודם בענין האילנות, אשר נטעו בשביעית באיסור, שע"פ[7] המשנה, תרומות פ"ב ג', צריכין להעקר, אני משער שכונתם של המעירים היא על יער הרצל, [יער הרצל ליד חולדה ובן שמן, שחלקו ניטע בשנת השמיטה תר"ע] שנטע באמת בשביעית, וע"י[8] הפועלים העברים, וזה היה למורת רוחי וחוץ לגדרי ההיתר, אשר נהגו בו שלמי אמוני ישראל, בכל השמיטות אשר עברו על הישוב, ואנכי הודעתי לרבים, שכל עיקר הענין שאנו נכנסים, מפני הדחק הגדול, לתוך הפרצה הדחוקה של ההיתר בענין שביעית, ע"י[9] המכירה שהונהגה מאז, ["היתר המכירה": מכירת הקרקעות לנכרי בשנת השמיטה, שהונהג מאז שמיטת תרמ"ט] הוא בא רק כדי לקיים את הישוב באותם הענינים שאי אפשר לדחות

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5 שלו' - שלום
6 וע"ד - ועל דבר
7 שע"פ - שעל פי
8 וע"י - ועל ידי
9 ע"י - על ידי

אותם, וגם באותם הענינים פרסמתי שהעבודות שמעיקרן אסורות הן מן התורה, יעשו בעונת השביעית ע"י נכרים, וידי ישראל יתעסקו, גם אחרי היתר המכירה, רק ביתר העבודות, שיסוד איסורן הוא רק מדרבנן. ובזה הרוחנו הרבה, שכלל הישוב קיים את השביעית של תורה, ויצא גם ידי חובת המחמירים מרבותינו ז"ל[10], הסוברים שגם בזה"ז[11] שביעית היא מה"ת[12], והסמיכה על היתר המכירה באה רק כדי להתיר על ידו, מצד הדוחק הגדול וצורך השעה של מעמד הישוב, איסורי דרבנן שהם עבודות שע"י[13] נכרים באיסורי תורה, שהם כשבות דשבת, ["אמירה לנכרי" בשבת, האסורה רק מדרבנן] שאינו כ"א[14] מדרבנן, וע"י ישראל עבודות שהן ביסודן מדרבנן.

ויען שההיתר בכללו ניתן רק מצד הדחק הגדול, על כן הודעתי, שכל דבר שאין הישוב מוכרח לו לקיומו, ושאפשר לו להדחות עד אחר שנת השביעית, לא יעשה בשביעית. מכלל זה היו ג"כ[15] נטיעות חדשות, שלא נטע שום אדם כשר מישראל בכל מרחב הישוב, בכל שנת השביעית גם אחרי ההיתר, בכל מקום שהיה הדבר אפשר להדחות, בלא הפסד גדול,

אמנם מצד הדין, ע"פ[16] יסוד ההוראה להתיר ע"י ישראל מלאכות שאינן מן התורה, היה אפשר להכניס בכללן גם נטיעה. שהרי הרמב"ם[17] (פ"א ה"ה דה' שמיטה) הכניס את הנטיעה בכלל מלאכות דרבנן, שאין לוקין עליהן כ"א מכת מרדות ולא מלקות של תורה. ומה שקשה על הרמב"ם מסוגיא דגיטין (ד' נג ב'), דאיתא שם בפשיטות על הנוטע בשביעית "הא דאורייתא", כבר בארתי במבא לס' "שבת הארץ" [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית] (ד' ז' ע"ב[18]), שיש נטיעה שהיא מה"ת, שהוא הנוטע גרעין כדי להצמיח אילן, שהיא זריעה ממש, אבל הנוטע נצרים בדרך שתילה. זה אינו מהמלאכות של תורה, משום שאינו נקרא בשם זריעה אלא בשם נטיעה. ויש להוסיף על מה שכתבתי שם, מדברי המד"ר[19] בראשית (פרשה ט"ו) על הפסוק ויטע ד', [בראשית ב, ח] וכתוב ארזי לבנון אשר נטע, ["ארזי לבנון אשר נטע" (תהלים קד, טז)] שמביא עליו שם: "א"ר חנינא, כקרני חגבים היו ועקרן הקב"ה[20] ושתלן בתוך ג"ע", והיינו שלשון נטיעה, החלוקה מזריעה, נופלת דוקא על מי שנוטע יחורים של אילנות, אבל מי שזורע חרצן וכיוצא בו אע"פ[21] שמצמיח על ידו אילן, זהו זורע שאסור מה"ת. ומ"מ[22] בכלל לשון חכמים נכלל גם אופן כזה בשם נטיעה, שהרי מונים לערלה משעת נטיעת הגרעין, כמו שמונים משעת נטיעת היחור.

עכ"פ[23] בכל אופן, אין לנו לזוז מפשטם של דברי הרמב"ם, שנטיעת אילנות, עכ"פ ע"י יחורים, שהוא הנוהג לרוב באי"י[24], היא מכלל מלאכות דרבנן. ואם היה הדבר נוגע לקיום

---

10 ז"ל - זכרונו לברכה
11 בזה"ז - בזמן הזה
12 מה"ת - מן התורה
13 שע"י - שעל ידי
14 כ"א - כי אם
15 ג"כ - גם כן
16 ע"פ - על פי
17 הרמב"ם - רבי משה בן מימון
18 ע"ב - עמוד ב
19 המד"ר - המדרש רבה
20 הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
21 אע"פ - אף על פי
22 ומ"מ - ומכל מקום
23 עכ"פ - על כל פנים
24 באי"י - בארץ ישראל

הישוב, היה ראוי לנו להכניסו בכלל ההיתר. אבל כאשר כל עיקר הסכנה להישוב במצבו מענין השביעית, כשלא יצורף לו איזה דרך של היתר, הוא רק שלא יפסק סדר הקיום במושבות ודרכי המסחר של הפירות, ביחוד היין ותפוחי הזהב והשקדים, שיסוד חיי הישוב בנוי ע"ז, אבל מטעים חדשים אין שום סכנה אם ידחו על שאר שנות השבוע, על כן לא הונהגנו להתיר לנטע אפילו ע"י נכרים, וק"ו[25] ע"י ישראל, גם אחר היתר המכירה. ומאד היה לבבי דוי, על אשר נהגו העסקנים בנטיעת יער הרצל הפקר בדבר זה, לדאבון לבם של כל יראי ד' ונוצרי אמונים שבכל הישוב.

אבל מאחר שכבר נעשה, לחייב בעקירה כמובן אין לנו ע"ז[26] כח מן הדין.

ובעיקר הענין של שביעית בשל גויים כבר העירו כת"ר[27] בצדק, שזה כמה דורות שהמנהג באי"י לסמוך על המתירים, וע"ז[28] בנוי היתר המכירה. כי באמת עצם הקנין של הקרקעות שבמושבות, שהן אדמת מירי, איננו כ"א מין אריסות, ולא קנין גמור, וכשמצטרף לזה היתר המכירה, סומכין בשעה"ד[29] על הצדדים של היתר שיש כאן. ואם נמצאים חסידים ואנשי מעשה, המחמירים על עצמם לחוש להאיסור. ודאי שאין מי שמוחה בידם ותבא עליהם ברכה. אבל לעקור את ההיתר, שכבר הונהג, ולגרום קלקול יסודי בחיי הישוב כולו, כמובן אין לנו רשות, כ"ז[30] שאין לנו עצה אחרת יותר נוחה מזו של היתר המכירה הנהוגה.

ממוצא דברי ידעו כבוד הדרתם, שבענין זה של שביעית שעברה, אין לנו כעת אודות מה להכנס בדברים עם ועה"פ[31] המצומצם.

וצור ישראל יראנו בישע עמו על אדמת קדשו, ונזכה לקיים את כל פקודי ד' באורח ישרים, באהבת עולמים ושמחת אמת מרב כל. והיה זה שלו' וברכה. כנפשם הרמה ונפש מוקיר יקר ערכם, החותם בברכה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

25 וק"ו - וקל וחומר
26 ע"ז - על זה
27 כת"ר - כבוד תורתו
28 וע"ז - ועל זה
29 בשעה"ד - בשעת הדחק
30 כ"ז - כל זה
31 ועה"פ - ועל הפסוק